

УДК 343.977

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОСЯГАННЯМ НА ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ КОМЕРЦІЙНУ АБО БАНКІВСЬКУ ТАЄМНИЦЮ

Лілія ПОЛУНІНА,

старший викладач кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

АНОТАЦІЯ

У статті розглядаються особливості проведення тактичних операцій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із посяганням на відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю. Тактичні операції являють собою не просто сукупність різних дій щодо розкриття і розслідування вказаних злочинів, а є складним організаційним комплексом (системою) взаємопов'язаних, взаємозумовлених і взаємозалежних оперативно-розшукових, слідчих та інших дій, що здійснюються за єдиним планом з урахуванням матеріальних, технічних та організаційних чинників у конкретній слідчій ситуації. Важливе значення для вдосконалення наявних і розроблення нових тактичних операцій при розслідуванні вказаних злочинів має врахування особливостей слідчої ситуації, що склалася на певному етапі досудового розслідування.

Ключові слова: тактична операція, комерційна таємниця, банківська таємниця, слідча ситуація.

FEATURES OF TACTICAL OPERATIONS IN THE INVESTIGATION OF CRIMES CONNECTED WITH THE ATTACHMENT OF INFORMATION THAT CONSTITUTE A COMMERCIAL OR BANK SECRET

Liliia POLUNINA,

Senior Lecturer of the Department of Financial Investigations at the Faculty For Tax Police Officers Training, Retraining and Professional Development of the University of the State Fiscal Service of Ukraine

SUMMARY

The article deals with the peculiarities of carrying out tactical operations in the investigation of crimes related to encroachments on information constituting commercial or banking secrets. And it is stated that tactical operations are not just a set of various actions to uncover and investigate these crimes, but are a complex organizational complex (system) of interrelated, interdependent, search, investigative and other actions that are carried out according to a single plan, taking into account material, technical and organizational factors in a particular situation. The peculiarity of the improvement of existing and the development of new tactical operations in the investigation of these crimes is a feature of the investigative situation.

Key words: tactical operation, commercial secret, bank secrecy, investigative situation.

Постановка проблеми. Процес розслідування злочинів, пов'язаних із посяганням на відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю, характеризуються підвищеною складністю, зумовленою механізмом злочинної діяльності, значним обсягом роботи, кваліфікованою протидією досудовому розслідуванню та іншими подібними чинниками. Тому вирішення тактичних завдань досудового розслідування таких злочинів зазвичай потребує узгодженого, комплексного проведення слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів. Така форма вирішення тактичних завдань досудового розслідування злочинів у криміналістиці отримала назву тактичної операції.

Стан дослідження. Пошук ефективних форм розслідування злочинів та взаємодії слідчих із працівниками оперативних підрозділів зумовив ідею комплексного виконання тактичних завдань досудового розслідування злочинів у формі тактичної операції. Саме поняття «тактична операція» для криміналістики вже не нове. Одним із перших термін «тактична операція» у 1972 р. запропонував А.В. Дулов, який зазначав, що «загальні завдання, які вимагають для проведення групи слідчих, оперативно-розшукових, ревізійних дій, об'єднуються в поняття «тактичні операції» [1, с. 10].

Численні публікації провідних криміналістів (Р.С. Белкін, В.П. Бахін, П.Д. Біленчук, Л.Я. Дракін, В.А. Журавель, Є.П. Іщенко, В.О. Образцов, І.М. Лузгін, В.М. Шевчук, В.І. Шиканов та ін.) з цієї проблеми, а також подальші дослідження сприяли поглибленому вивченню цього поняття та розробленню більш ефективних криміналістичних рекомендацій щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів.

Безпосередньо тактичні операції при розслідуванні злочинних посягань на відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю, досліджував О.В. Курман [2, с. 181–183].

Метою статті є розкриття сутності тактичної операції та виокремлення особливостей проведення таких тактичних комплексів при розслідуванні злочинних посягань на відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю.

Виклад основного матеріалу. Удосконалення процесу розкриття і розслідування злочинів залежить від рівня запровадження у слідчу діяльність новітніх криміналістичних розроблень, що базуються на синтезі теоретичних знань і передової судово-слідчої практики. Йдеться, насамперед, про такі категорії, як криміналістична характеристика та класифікація злочинів, типові слідчі ситуації,

криміналістичні комплекси процесуальних дій у вигляді тактичних комбінацій та операцій. Саме ці категорії істотно впливають на формування сучасних концепцій криміналістичних методик розслідування злочинів, є їх невід'ємними складниками й зумовлюють ефективність конкретного акту розслідування [3, с. 30–36].

Традиційним елементом структури окремої криміналістичної методики завжди вважалася система слідчих дій. Узгоджена сукупність (система) слідчих дій є найбільш дієвим засобом перевірки висунутих версій та впливу на слідчі ситуації, що виникають під час досудового розслідування злочинів. Поряд із традиційними системами слідчих дій у криміналістичній методиці важливого значення набули тактичні операції. Розробники теоретичної концепції тактичних операцій виходять із того, що вона є: 1) сукупністю тактичних засобів реалізації методів розслідування; 2) засобом реалізації взаємодії слідчого з працівниками оперативних підрозділів, державними установами й організаціями, окремими громадянами, при вирішенні завдань розслідування злочинів; 3) організаційним і тактичним засобом нейтралізації та подолання протидії з боку правопорушника; 4) засобом алгоритмізації процесу розслідування злочинів; 5) засобом реалізації тактичних прийомів, що вимагають сукупності процесуальних дій слідчого та представників інших органів.

Запровадження у криміналістичну методику тактичних операцій зумовлене, у першу чергу, потребами практики щодо комплексного провадження слідчих, оперативно-розшукових та інших дій із метою виконання тактичних завдань, вирішення яких іншими не сукупними засобами просто неможливе. Саме цей чинник стимулював науковців до розроблення теоретичної концепції тактичних операцій і запровадження її положень у практику розслідування злочинів [3, с. 30–36].

Щоб отримати повне уявлення про характеристику тактичної операції як системи, необхідно визначити її структуру. «Без знання структури, – писав А.В. Дулов, – не може бути розроблена модель тактичної операції, а саме ретельна побудова моделі визначає успіх у виконанні тактичного завдання, що виникло в процесі розслідування» [4, с. 91].

Структура тактичної операції, на думку Л.Я. Драпкіна, має включати в себе конкретні слідчі дії та інші заходи, порядок проведення яких зумовлюється слідчою ситуацією та етапом розслідування [5, с. 74].

В.І. Шиканов під структурую тактичної операції розумів сукупність таких елементів: слідча ситуація, тактичне завдання, мета, результат якого досягнуто, криміналістичні дії та рекомендації, тактичні та технічні прийоми [6, с. 44–45].

Таким чином, структура тактичної операції складається з таких основних елементів: мета, суб'єкти, об'єкт, умови, засоби та способи досягнення мети.

Метою тактичної операції є конкретне тактичне завдання. До таких завдань можна зарахувати: збирання інформації та характеризуючі відомостей про особу підозрюваного, встановлення особи потерпілого (коли немає про нього детальних відомостей), виявлення слідів злочинної діяльності, викриття підозрюваного у вчиненні злочину та ін. Мета тактичної операції не має збігатися з метою, що досягається в процесі розслідування злочину загалом.

Як суб'єктів тактичної операції варто виокремити слідчого, працівників оперативних підрозділів, спеціалістів, представників громадськості та ін. Однак головним суб'єктом тактичної операції є слідчий, оскільки він є її керівником.

Об'єкти тактичної операції можна розділити на два види: основний та супутній. Основним є особа, що вчинила злочин. Супутніми об'єктами є речові докази, свідки та ін.

Умовою тактичної операції є конкретна слідча ситуація, що виникла на момент розслідування злочину.

Засобами тактичної операції є слідчі (розшукові) дії, тактичні прийоми (комбінації), оперативно-розшукові заходи, техніко-криміналістичні засоби, організаційні заходи, криміналістичні, оперативно-довідкові, оперативно-розшукові обліки та ін.

Спосіб досягнення мети – це конкретна програма дій учасників тактичної операції. Змістом такої програми є системний перелік методичних рекомендацій та конкретних дій, спрямованих на з'ясування слідчої ситуації, визначення мети, вибору засобів вирішення певних типових завдань.

Отже, беручи до уваги наявні в наукових публікаціях підходи до визначення поняття тактичної операції, можна цілком погодитися з тим, що тактичні операції під час розслідування злочинів являють собою детерміновані слідчими ситуаціями системи слідчих дій, оперативно-розшукових, організаційних, технічних та інших заходів, що спрямовані на виконання конкретного тактичного завдання розслідування та проводяться на основі принципу законності підрозділами правоохоронних органів під керівництвом слідчого, в особливій організаційній формі.

Поряд зі структурою для пізнання сутності тактичних операцій значимою є їх класифікація.

Класифікацію тактичних операцій можна здійснювати на підставі різних критеріїв. Так, за механізмом зв'язку між елементами тактичної операції в процесі її проведення операції можна поділяти на такі, що передбачають: а) послідовне здійснення усієї системи дій та заходів у найбільш оптимальній послідовності; б) паралельну реалізацію елементів системи; в) змішане проведення тактичної операції, коли одна частина слідчих дій та оперативно-розшукових заходів здійснюється паралельно, інша – послідовно.

За тривалістю проведення тактичних операцій можна поділити на: а) наскрізні (проводяться протягом кількох етапів розслідування), б) локальні (реалізуються в рамках одного етапу розслідування).

За змістом тактичні операції поділяються на: а) неоднорідні, що мають у своєму складі слідчі дії, оперативно-розшукові заходи та інші дії; б) однорідні, що складаються з однієї слідчої дії, котра виконується за допомогою кількох взаємопов'язаних тактичних прийомів, або такі, що складаються лише із слідчих дій або лише оперативно-розшукових заходів [7, с. 91–103].

Необхідно зазначити, що під час розслідування незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також розголошення комерційної таємниці для вирішення тактичних (проміжних) завдань доцільно реалізовувати такі тактичні операції: 1) збирання і фіксація вихідної інформації про факт злочину; 2) пошук особи, що вчинила злочин; 3) виявлення осередків злочину і використання відомостей про них із метою пошуку особи, що вчинила злочин; 4) затримання злочинця з речовими доказами; 5) викриття особи, що вчинила злочин; 6) встановлення фактів вчинення кількох нерозкритих злочинів одним і тим самим злочинцем; 7) нейтралізація протидії підозрюваного розслідуванню злочину; 8) доказування функціональних ролей учасників злочинної групи; 9) перевірка алібі; 10) інші тактичні операції, характер яких визначається конкретними слідчими ситуаціями та відповідними завданнями, що постають у процесі розслідування злочинів цього виду.

Доцільно зупинитися на загальних положеннях проведення, процесуальних і тактичних особливостях вище виокремлених тактичних операцій.

Характеризуючи особливості проведення тактичної операції «Збирання і фіксація вихідної інформації про зло-

чин», необхідно зауважити, що початковий етап розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної таємниці зазвичай характеризується гострим дефіцитом інформації щодо низки важливих елементів характеристики цих злочинів, і саме за допомогою такої тактичної операції виявляється інформаційна сутність, інформативність конкретної слідчої ситуації.

Розроблення тактичної операції «Збирання і фіксація вихідної інформації про злочин» спрямовує увагу та дії слідчого на збирання інформації про елементи структури злочинної діяльності та визначення оптимальних засобів та умов досягнення цієї мети. Ця тактична операція є базовою для проведення інших тактичних операцій, зокрема, операції «Пошук та викриття злочинця».

У процесі проведення тактичної операції «Збирання і фіксація вихідної інформації про злочин» розрізнені відомості накопичуються за певною схемою, в якій враховуються джерела криміналістично значущої інформації, способи її виявлення, засоби формування на її підставі доказів у кримінальному провадженні. Виявлена, відповідним чином оброблена криміналістично значуща інформація групується, узагальнюється та аналізується.

З метою збирання первинної криміналістично значущої інформації доцільним є проведення таких слідчих дій та інших заходів.

1. *система дій із метою отримання інформації від основних матеріальних джерел:* а) огляд приміщення (місця) зберігання документа; б) огляд сейфу (іншого сховища), в якому зберігався документ; в) огляд місця, відведеного для знищення документів; г) огляд облікової документації; г) огляд засобів доставки документа; д) огляд документа, що є аналогічним втраченому; е) огляд місця виявлення документа; є) огляд пакувального матеріалу; ж) огляд документа або його частини; з) огляд транспортного засобу; и) огляд приміщення, в якому оброблюється конфіденційна інформація, зокрема, конструкцій приміщення і будівель (стіна, стеля, підлога, вікна, двері), меблів і предметів інтер'єру; і) огляд технічних засобів і систем оброблення і передачі інформації, зокрема, засобів обчислювальної техніки, засобів зв'язку і передачі даних обчислювальної техніки, засобів телефонного зв'язку, звукозапису, звукопідсилення, звуковідтворення, переговорних і телевізійних пристроїв, засобів виготовлення, тиражування документів та інших технічних засобів оброблення інформації; ї) огляд інших технічних пристроїв, розміщених у приміщеннях, де оброблюється конфіденційна інформація, зокрема, телефонних засобів і систем, засобів радіозв'язку, засобів охоронної і пожежної сигналізації, засобів оповіщення і сигналізації, контрольно-виміральної апаратури, засобів і систем кондиціонування, засобів провідної радіотрансляційної мережі, засобів електронної оргтехніки, електронних годинників тощо;

2. *система дій із метою отримання інформації від основних ідеальних джерел:* а) допит особи, відповідальної за документ; б) допит осіб, що виявили відсутність документа; в) допит осіб, в яких виявили документ; г) допит осіб, що виявили документ; г) допит свідків; д) допит осіб, допущених до сфери конфіденційного діловодства, виконання посадових обов'язків якими передбачає ознайомлення з комерційною таємницею, трудова функція яких не передбачала ознайомлення з відомостями, що становлять комерційну таємницю підприємства, ознайомлення яких з такою інформацією було ситуативним, та інших осіб;

3. *система дій із метою отримання інформації від додаткових матеріальних та ідеальних джерел:* а) вилучення документів, зокрема, актів перевірки конфіденційної документації і приміщень (можливо, технічних засобів), де циркулює інформація, що становить комерційну таємницю, і в яких,

відповідно, можуть бути вказані прізвища осіб, що здійснювали перевірку, їхні посади, обсяги і види проведеного огляду, результати, підписи, дата проведення заходу та інша інформація; б) ознайомлення з матеріалами службового розслідування за фактом незаконного збирання або розголошення комерційної таємниці, якщо його проведення представниками служби або підрозділу безпеки підприємства мало місце; в) проведення опитування: працівників підприємства; працівників підрозділу безпеки суб'єкта господарювання тощо; працівників, що мають справу з комерційною таємницею в ситуативному порядку; г) призначення експертів.

Обов'язковим моментом є фіксація отриманої в результаті проведення відповідних слідчих дій та інших заходів криміналістично значущої інформації в процесуальних джерелах, зокрема, складання протоколів огляду місця події, креслень, планів, схем приміщень, де циркулює інформація, що становить комерційну таємницю, як додатків до протоколів огляду місця події, протоколів допиту осіб та інших процесуальних документів.

Характеризуючи тактичну операцію «Пошук особи, що вчинила злочин», необхідно зауважити, що діяльність правоохоронних органів щодо встановлення особи (осіб), які вчинили незаконне збирання з метою використання чи використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, або розголошення комерційної таємниці, є однією з найважливіших умов забезпечення реалізації принципу невідворотності покарання за вчинений злочин.

Під час реалізації зазначеної тактичної операції з урахуванням відомостей, отриманих в результаті попередньої проведеної тактичної операції «Збирання і фіксація вихідної інформації про злочин», доцільним є провадження таких слідчих дій та інших заходів: 1) переслідування підозрюваного за «гарячими слідами»; 2) організація загороджувальних заходів; 3) встановлення місця перебування або проживання знайомих та родичів підозрюваного; 4) виявлення свідків та очевидців злочину; 5) огляд місця події, приміщення або сховища (сейфу), де зберігався документ, в якому містяться відомості, що становлять комерційну таємницю; 5) огляд технічних засобів, в яких циркулює конфіденційна інформація підприємства; 6) виявлення технічних засобів перехоплення інформації за допомогою відповідних фахівців; 7) допит заявника або представника потерпілої юридичної особи або фізичної особи – підприємця про подію, підозрюваного та його місцезнаходження; 8) ознайомлення з матеріалами відомчого розслідування, якщо воно мало місце; 9) розсилання слідчих доручень працівникам оперативних підрозділів, орієнтувань із докладним описом словесного портрета підозрюваного; 10) перевірка підозрюваного за криміналістичними та оперативно-розшуковими обліками; 11) витребування з кадрового підрозділу особової справи та фотокарток підозрюваного; 12) організація спостереження за підозрюваним силами оперативних служб (у разі встановлення його можливого перебування); 13) затримання підозрюваного з одночасним проведенням обшуку за місцем його перебування, подальшим допитом тощо.

Такою є приблизна система дій у рамках реалізації тактичної операції «Пошук особи, що вчинила злочин». Проте доцільно враховувати, що переліки слідчих дій, оперативно-розшукових та інших заходів у межах зазначеної тактичної операції можуть значно варіюватися, залежно від слідчої ситуації, що виникла під час розслідування злочинів у сфері комерційної таємниці, характеру криміналістично значущої інформації, що отримана внаслідок попередньо проведеної тактичної операції «Збирання і фіксація вихідної інформації про злочин».

Варто також зауважити, що пошук злочинця під час розслідування незаконного збирання з метою використання

або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також розголошення комерційної таємниці, може здійснюватися і від такого базисного елементу криміналістичної характеристики, як спосіб вчинення та приховування злочину. Адже, як відомо, спосіб вчинення злочину має двояке значення у його розкритті. Він дає змогу, по-перше, звузити коло осіб, серед яких знаходиться злочинець і, по-друге, висунути версію про вчинення двох або більше подібних злочинів однією особою, якщо спосіб вчинення злочинів є своєрідним.

Отже, підсумовуючи, необхідно зауважити, що наявність у розпорядженні слідчого чіткої програми можливих дій під час реалізації тактичної операції «Пошук особи, що вчинила злочин» в умовах конкретної ситуації дає змогу ефективно здійснювати пошук злочинця.

Характеризуючи тактичну операцію «Викриття особи, що вчинила злочин», необхідно зауважити, що якщо підозрюваний, який скоїв незаконне збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, або розголошення комерційної таємниці, затриманий, то ця типова слідча ситуація передбачає проведення дій, спрямованих на викриття злочинця: 1) особистий обшук та освідчування підозрюваного (при цьому під час огляду одягу, взуття, головних уборів, звертають увагу на сліди, що вказують на причетність до злочину, зокрема, пошкодження внаслідок проникнення в приміщення чи сховище документів; інші явища, що є додатковими обставинами, які вказують на причетність підозрюваного до злочину; у разі знаходження в затриманого валіз, портфелів, папок тощо, в яких можуть знаходитися викрадені документи з інформацією, що становить комерційну таємницю, пристроями перехоплення інформації, ЕОМ, знімними носіями інформації тощо необхідно ще до перевірки їх вмісту з'ясувати у підозрюваного приналежність цих речей, предметів, запропонувати докладно перелічити, що знаходиться всередині; будь-які заяви підозрюваного з цього приводу заносяться до протоколу; усі вилучені у нього речі, ушкодження на тілі, особливі прикмети підлягають фіксації у протоколі та фотографуються); 2) дактилоскопіювання та фотографування підозрюваного з метою перевірки його особи та встановлення можливої в минулому злочинної діяльності за реєстраційно-обліковими відомостями; 3) перевірка особистих документів затриманого, за необхідності проведення їх техніко-криміналістичного дослідження; 4) обшуки за місцем проживання та праці підозрюваного, з метою виявлення викрадених документів із конфіденційною інформацією, змінних носіїв із цифровими відомостями, зокрема, дискет, дисків, пристроїв флеш-пам'яті, ЕОМ, мікрофонів, інших технічних засобів перехоплення інформації, програмних продуктів, що використовувалися з метою незаконного отримання інформації, знарядь злочину, відмічок, за допомогою яких відкривалися сховища (сейфи), де зберігалися документи (носії) конфіденційної інформації тощо (особлива увага звертається на: предмети та знаряддя, що використовуються при вчиненні злочину; одяг, взуття, в якому міг бути підозрюваний під час вчинення кримінального правопорушення; записники, інші документи, що можуть свідчити про злочинні зв'язки затриманого); 5) пред'явлення підозрюваного для впізнання очевидцям, іншим особам, що спостерігали затриманого напередодні, у момент або відразу після вчинення кримінального правопорушення; 6) допити свідків; 7) слідчий експеримент; 8) перевірка підозрюваного на причетність до вчинення інших злочинів тощо.

Тактична операція «Нейтралізація протидії підозрюваного досудовому розслідуванню злочину», що реалізується під час розслідування злочинів, передбачених ст.ст. 231, 232 КК України, проводиться з метою встановлення факту

приховування підозрюваним втрати документа, який містить відомості що становлять комерційну таємницю.

У межах цієї тактичної операції доцільно проводити такі дії і вживати такі заходи: 1) огляд акта про знищення документа; 2) огляд реєстру на відправлення документа; 3) призначення техніко-криміналістичного дослідження акта, реєстру; 4) допит відповідальної за документ особи; 5) допит свідків; 6) огляд місця виявлення документа; 7) огляд документа, що вважається знищеним; 8) огляд облікових документів (журналу видачі, реєстру, картки тощо) з метою виявлення відомостей про рух конфіденційних матеріалів після їх удаваної втрати або відправлення; 9) огляд вхідних документів; 10) огляд журналу надходження документа у підрозділ тощо.

Розкриваючи загальні положення тактичної операції «Встановлення алібі», необхідно зауважити, що алібі визначається як доказова відсутність особи, що цікавить слідство (зазвичай, підозрюваного, а в окремих випадках – свідка або потерпілого), на місці події або в іншому місці, котре належить до розслідуваної події, під час події або протягом певного проміжку часу, що підлягає дослідженню [8, с. 70–79].

Під час реалізації тактичної операції «Встановлення алібі», коли вирішується тактичне завдання – встановлення алібі під час розслідування незаконного збирання та розголошення комерційної таємниці залежно від обставин кримінального провадження, доцільно проводити такі дії та вживати такі заходи: 1) дослідження місця події і оперативна оцінка слідів; 2) аналіз способу злочину та його механізму, включаючи підготовчі дії, шляхи приходу й відходу, дії на місці події тощо; 3) активне встановлення свідків; 4) одержання і фіксація криміналістично значущої інформації про послідовність виконання певними особами дій та їх аналіз; 5) перевірка підозрюваних осіб; 6) проведення експертиз; 7) допит підозрюваної особи (в процесі якого встановлюється: а) перебування особи у період часу, що цікавить слідство, б) в який час мав бути вчинений злочин, якщо певна особа брала безпосередню участь у його скоєнні або була його свідком, в) які особи виключаються як виконавці злочину, якщо злочин вчинено у час, точно або приблизно встановлений слідством, г) які особи перебували у визначений час у місці, яке цікавить слідство, г) коли певна особа перебувала у цьому місці, д) інші питання); 8) використання різної допоміжної технічної документації під час встановлення алібі (зокрема, а) хронологічного огляду окремих етапів вчинення злочину; б) хронологічного огляду місця перебування певних осіб, в) діаграм графічного методу зображення співвідношення місця і часу перебування певних осіб, складених за свідченнями підозрюваних і свідків, г) графічних територіальних оглядів місць вчинення злочинів, що входять до осередку (сукупності) однорідних злочинів, г) криміналістичних носіїв даних (робочих карток), в які заносяться відомості про злочини або основні характеристики словесного портрету підозрюваних (останні для пред'явлення свідкам) тощо).

Висновки. Розроблення та реалізація слідчим запропонованих тактичних операцій під час досудового розслідування незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, а також розголошення комерційної таємниці сприятиме швидкому та результативному вирішенню тактичних завдань, які виникають у типових слідчих ситуаціях.

Список використаної літератури:

1. Дулов А.В. О разработке тактических операций при расследовании преступлений. *50 лет Советской прокуратуры и проблемы совершенствования предварительного следствия* :

сборник научных трудов. Ленинград : ИУСР прокуратуры и МВД СССР, 1972. С. 23–29.

2. Курман О.В. Тактичні операції при розслідуванні злочинних посягань на відомості, що становлять комерційну або банківську таємницю. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 4. С. 181–183.

3. Журавель В.А. Тактичні операції в системі криміналістичних засобів протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2006. № 6. С. 30–36.

4. Дулов А.В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск : изд-во БГУ, 1979. 128 с.

5. Драпкин Л.Я. Тактические операции в расследовании преступлений и проблема повышения их эффективности. *Вопросы методики расследования преступлений*. Свердловск : Свердл. юрид. ин-т. 1976. С. 74–79.

6. Шиканов В.И. Тактическая операция как важнейший структурный элемент следственной тактики и одна из форм сотрудничества органов следствия и дознания. *Совершенствование предварительного следствия в аспекте искоренения преступности в нашей стране*. Иркутск, 1975. С. 33–47.

7. Таран О.В., Кирилін І.Р. Особливості проведення тактичних операцій при розслідуванні злочинної діяльності в сфері порушення авторського права і суміжних прав. *Ученые запис-*

ки Таврического Национального университета им. В.И. Вернадского. 2006. № 3. С. 91–103.

8. Постіка І.В. Загальні положення тактичної операції «Встановлення алібі». *Теоретичні та практичні проблеми використання можливостей криміналістики і судової експертизи у розкритті і розслідуванні злочинів* : збірник наукових праць. Київ : УАВС, 1996. С. 70–79.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Полуніна Лілія Валентинівна – старший викладач кафедри фінансових розслідувань факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Polunina Liliia Valentynivna – Senior Lecturer of the Department of Financial Investigations at the Faculty For Tax Police Officers Training, Retraining and Professional Development of the University of the State Fiscal Service of Ukraine

Lpolunina1979@gmail.com